

Soproni Egyetem
Lámfalussy Sándor Közgazdaságtudományi Kar

**TARTÓS NÖVEKEDÉSI LASSULÁSOK
ÉS JÖVEDELMI CSAPDA EPIZÓDOK A
FELZÁRKÓZÓ GAZDASÁGOK
FEJLŐDÉSI ÚTJÁBAN**

**A BRICS-országok és kelet-közép-európai
gazdaságok összehasonlító elemzése**

Doktori értekezés tézisei

Sóreg Krisztina

Sopron

2020

Doktori Iskola: Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola

Doktori Iskola vezetője: Prof. Dr. Kiss Éva DSc

Program: Nemzetközi gazdálkodás

Program vezetője: Dr. Tóth Balázs István

Témavezető: Dr. Artner Annamária

1. A kutatás célkitűzései

Kétségtelen, hogy a felzárkózó országok gyors gazdasági növekedése igen nagy relevanciával bír világgazdaságunk fejlődésében. A jelentős növekedési és lassulási periódusok formálják a globális gazdasági tendenciákat, valamint piaci folyamatokat, melyek mind a kisebb, mind pedig a nagyobb világgazdasági súlyt képviselő régiókban is kimutathatóak, azonban a perifériák a centrum országok tőkeciklusaitól is függnnek – ide értve a globális konjunktúra idején tapasztalható tőkekihelyezést és a recessziók során fellépő tőke kivonásokat a fejlett és fejlődő országok között. Az elmúlt évtizedben a felzárkózó gazdaságok átlagos GDP növekedési rátája a fejlett gazdaságok szintjének közel duplájára emelkedett. Valamint az is egyértelművé vált, hogy a legutóbbi, 2007-2008-as gazdasági és pénzügyi válság igen érzékenyen érintette a fejlett térségeket is. Különösképpen fontos itt megemlíteni az Európai Unióban 2009-2014 között kialakult tartós recesszió és stagnálás időszakát. Ennek ellenére elmondható, hogy a nagyobb mértékű recessziók a perifériákon figyelhetőek meg, általában egy korábbi erőteljes növekedési periódus lezárásaként, illetve az akár évtizedeken át tartó, ún. 'válságfelhalmozás' jelenségének révén.¹

A disszertáció keretében a vizsgálat fókuszában kettő választott felzárkózó országtömb gazdasági fejlődése áll: egyrészt az ún. BRICS (Brazília, Oroszország, India, Kína és Dél-afrikai Köztársaság), másrészt pedig a Kelet-Közép-Európai térség kettő választott országcsoportja – a Visegrádi

---

¹ Id. bővebben Artner Annamária: Tőke, munka és válság a globalizáció korában c. 2014-es könyve.

Négyek szűkebb körben (Csehország, Magyarország, Lengyelország és Szlovákia), illetve referenciacsoportként a KKE egy tágabb, 11 országból álló köre. A földrajzi távolság, valamint a gazdasági-társadalmi differenciák ellenére mindkét csoporttal kapcsolatban megállapítható, hogy a függő piacgazdaságok e köre relatíve magas GDP növekedési rátájú periódusokkal bírtak/bírnak, ugyanakkor számos, tartós lassulási epizód is beazonosítható fejlődési pályájuk során. További közös vonásként pedig mindenképp ki kell emelni az ún. közepes jövedelmi csapda jelenséget (*melyet a továbbiakban 'MIT' rövidítéssel szerepeltetünk az angol 'middle-income trap' fogalom nyomán*), amely a vizsgált csoportok néhány országa esetében felmerült. Utóbbi jelenség a függő piacgazdaságok speciális növekedési útjával párhuzamosan vizsgálva egyben jelen kutatás újszerűségét is képviseli, melyet a fentebb említett országok gazdasági teljesítményének komparatív elemzése során alkalmaz a szerző.

A disszertáció legfőbb célkitűzése tehát, hogy hozzájáruljon a növekedéseméletek által vizsgált felzárkózó országok fejlődés-gazdaságtani kutatásaihoz olyan formában, hogy új modellt állít fel az érintett országok tartós növekedési lassulásainak feltérképezéséhez. Vajon milyen tényezők határozhatják meg a világ régióinak, országcsoportjainak hosszú távú fejlődését és felzárkózását a fejlett centrum térségekhöz viszonyítva? Felépíthető-e egy olyan klasszifikációs módszer, amely alapján a növekedési lassulásokat feltételezhetően kiváltó tényezőket számos országra vetítve helytálló módon alkalmazhatjuk? Milyen kapcsolat állapítható meg a függő piacgazdaságok modellje, illetve a jövedelmi csapda között?

A kutatás további célja megállapítani, hogy mely gazdaságok vagy azok csoportja vált képessé a hatékony felzárkózás útjára lépni az elmúlt évtizedekben, illetve milyen gazdasági, társadalmi vagy politikai tényezők húzódnak meg a háttérben utóbbi tendencia kapcsán. Vajon okolhatjuk-e az aszimmetrikus interdependenciákat azért, hogy bizonyos – általában közepes jövedelmű – országok több évtizedes távon képtelenek voltak a régió fejlett centrum országaihoz való felzárkózásra a globális kapitalizmus jelen feltételei közepette? Annak érdekében, hogy egy komplex makroökonómiai megközelítést tudjunk alkalmazni a témában, a szerző kifejlesztett egy alternatív módszert a közepes jövedelmi csapda mérésére, mely lehetővé teszi, hogy az érintett országok exogén és endogén (gazdasági fejlődést befolyásoló) tényezőire építve pontosan körülhatárolhatóvá váljanak a lassulási fázisok, melyek a csapda kialakulását eredményezhetik. A disszertáció keretében folytatott kutatás kiemelt figyelmet szentel Magyarország fejlődési sajátosságainak, amely az elemzett országok egyik legambivalensebb tagját képezi, s ezáltal további kérdéseket vet fel az elsődlegesen külföldi működőtőke (FDI) beáramlására építkező, kicsi és nyitott gazdaságok hosszú távú fejlődési sajátosságait illetően, melyek a szokásosnál gyakrabban tapasztalnak közepes jövedelmi csapda periódusokat növekedési útjuk során.

2. A disszertáció felépítése

A kutatási téma felvezetését, valamint az alkalmazott módszertan bemutatását követően a disszertáció *harmadik fejezetében* a növekedésméletek, valamint utóbbi terület keretében taglalt fejlődési aszimmetriák részletes bemutatására kerül sor. A klasszikus elmélettől egészen a humán tőke gazdasági növekedésre gyakorolt jelentőségére koncentráló modern megközelítésig a szerző a kutatási téma szempontjából relevánsnak minősülő megállapításokat, feltételrendszereket, valamint jellemvonásokat foglalja össze a gazdasági növekedés, növekedési lassulások és gazdasági fejlődés hármására fókuszáló elméletek keretében.

A *negyedik fejezet* immár szűk keresztmetszetét képezi a korábbiakban taglalt elméleti és gyakorlati megközelítéseknek, valamint módszereknek a közepes jövedelmi csapda definíciójának, illetve a kutatásban kidolgozott feltételrendszerének bemutatása formájában. A témában megjelent szakirodalmi háttér rövid prezentálása után a szerző kitér a 'MIT' jelenség definiálására, valamint a saját készítésű kalkulációs módszer ismertetésére. Utóbbi a Világbank World Development Indicators (WDI), másrészt pedig a Maddison Project Database által publikált adatbázisok felhasználásával készülhetett el. A fejezet tartalmazza a kifejlesztett módszertan segítségével megállapított jövedelmi csapda epizódokat a világgazdaság érintett országaiban az elmúlt közel 70 éves időtartamra.

Az *ötödik fejezetben* a vizsgálat a fejlődő országok növekedési tendenciáinak tanulmányozására szűkül az 1950-től napjainkig tartó időszakra vetítve, különösen nagy hangsúlyt fektetve a tartós növekedési lassulások

jellemvonásaira és az utóbbi lassulások kapcsán fennálló ciklikusságra a BRICS és a KKE-i országcsoport fejlődési útjában. A *hatodik fejezetben* a disszertáció utolsó elemként a szerző összegzi legfőbb kutatási eredményeit, valamint kifejti, hogy a felállított hipotézisek elfogadásra kerültek-e a vizsgálatok tükrében.

3. A disszertáció legfőbb kutatási hipotézisei

A következőkben a szerző röviden bemutatja a disszertációban felállított legfőbb kutatási hipotéziseket:

H1: A globális félperiféria országok (pl. BRICS-csoport, legfőképp Kína és India) **kedvező endogén és exogén tényezőik** (földrajzi fekvés, magas nyersanyag-ellátottság, óriási felvevőpiac és kedvező demográfiai adottságok, követő jellegű technológiai fejlesztések, periodikusan növekvő, majd csökkenő versenyképesség) **révén rendelkeznek azzal a potenciállal, hogy kitörjenek felzárkózó státuszukból szignifikánsan átrendezve ezáltal a világgazdasági centrum és periféria országok közti hatalmi erőviszonyokat.**

H2: Az integrált periféria gazdaságok (pl. KKE-i országok) a napjainkra már **történelmi teherré avanszált aszimmetrikus interdependenciájuk** (ide értve a külső finanszírozástól való óriási függést, a kisebb felvevőpiacot, alacsony nyersanyag-ellátottságot, az 1989 utáni rendszer-váltást megelőző jelentős gazdasági elmaradottság kumulálódását) **következtében képtelenek a hosszú távú, centrumhoz való teljes felzárkózáshoz a globális kapitalizmus jelen viszonyai közepette.** Kisebb volumenű és legtöbbször hektikus fejlődésük pedig inkább speciális esetnek minősülő epizódok láncolata, amely csak bizonyos – kezdeti előnyökkel – bíró gazdaságokban érhető tetten.

H3: A BRICS országok növekedési dinamikája szignifikáns korrelációt mutat a nyersanyagárak fluktuációjával, különösképpen a természeti erőforrások és bizonyos alacsony feldolgozottságú nyersanyagok esetében.

H4: Az Európai Unióhoz való csatlakozás – a külföldi közvetlen tőkebeáramlás további ösztönzése révén – **jelentősen hozzájárult a 2008-as válságot megelőző gyors gazdasági növekedéshez, illetve a krízist követő tartós növekedési lassulások kibontakozásához Kelet-Közép-Európában.**

H5: Szigorúan gazdasági keretek között vizsgálódva megállapítható, hogy **Magyarország jelentős divergenciát mutat a Visegrádi csoport többi tagjához viszonyítva a 2000-es évek közepe óta.** Ezáltal az ország "különutas" fejlődési pályát jár be, amely további kétségeket támaszthat a gazdasági felzárkózás megvalósíthatósága tekintetében. Ezen felül, **Jánossy trendvonal elméletét követő számítás alapján megállapítható, hogy Magyarországon, közel 100 éves időintervallumra vetítve az egy főre eső reál GDP átlagos éves növekedési rátája közelítőleg 1.8 százalék,** amely alapján nagyon hosszú távon sem nem konvergáló, sem pedig divergáló tendencia nem állapítható meg a legfejlettebb európai országokhoz képest.

4. Kutatási módszertan

Annak érdekében, hogy kiterjedt elemzést készíthessünk a választott országok növekedési, illetve lassulási epizódjairól, a disszertációban mind kvalitatív, mind pedig kvantitatív kutatási módszerek kerültek széles körű alkalmazásra. Ahogy a korábbiakban már kifejtésre került, a disszertáció harmadik fejezete a növekedéseméleti megközelítések és modellek összehasonlító elemzését tartalmazza szekunder kutatás formájában. Másrészről viszont, a negyedik fejezettől indulva a szerző számos empirikus módszert alkalmaz azzal a céllal, hogy feltárássra kerüljenek a BRICS és KKE-i országok növekedési tendenciái, sajátosságai, valamint a közepes jövedelmi csapda fázisok pontos behatárolására a kifejlesztett feltételrendszer és számítási módszer által. A kutatásban tehát az alábbi empirikus módszerek kerültek alkalmazásra:

- általános **mikro- és makrogazdasági adatgyűjtés és összehasonlító elemzés** a vizsgált országok gazdasági teljesítményének modellezése és interpretálása végett, melynek alapját a különböző nemzetközi szervezetek, valamint nemzeti statisztikai hivatalok által publikált adatbázisok képezik (lásd lentebb). A 'MIT' modell legfőbb adattáblájának összeállítása közel 6 hónapos kutatás eredményeként valósult meg;
- **statisztikai és ökonometriai modellek, elemzési módszerek** (pl. Jánossy trendvonal elmélete nyomán alkalmazott módszertan az adott országok hosszú távú növekedésének vizsgálatára);
- **statisztikai hipotézisvizsgálat és két sokaság összehasonlítása** bizonyos paraméterek mentén (például a lassulási/stagnálási epizódok bekövetkezési

valószínűsége, véletlenszerűség vizsgálat a lassulási időszakok bekövetkezésének idejére, kovariancia számítás a lassulási epizódok záró éveire adott országcsoportokon belül, stb.);

- **előrejelző modellek, predikció két- és többváltozós regresszióval, valamint varianciaanalízis (ANOVA) alkalmazásával.**

A szerző kutatásai során a következő empirikus forrásokra támaszkodott a legnagyobb mértékben: CIA World Factbook; Eurostat; IMF World Economic Outlook; OECD Statistics; The Maddison Project Database; The World Bank – World Development Indicators; UNCTADSTAT; WEF – Global Competitiveness Reports; valamint a vizsgált országok nemzeti statisztikai hivatalai által közzétett adatok.

5. A kutatás legfőbb eredményeinek bemutatása

Az alábbiakban ismertetésre kerül a kutatásban felállított három tézispont, öt hipotézis, valamint a szerző részletes eredményeinek kivonata, illetve megfigyeléseinek összegzése. Jelen kutatási téma újszerűsége a közepes jövedelem csapdjára kialakított önálló definíció, valamint empirikus módszertan, melynek a következő paraméterei emelhetők ki:

- Első lépésként a vizsgált országok gazdasági növekedésének elemzéséhez szükségessé válik egy klasszifikációs módszer alkalmazása, mely nem más, mint a gazdaságok jövedelmi csoportokhoz való rendelése. A Világbank WDI adatbázisának, valamint a Maddison Project Database alapján évente összehasonlíthatjuk az adott ország egy főre eső bruttó hazai termékét (GDP) a globális átlaggal. Ezek alapján az országokat 1950 óta minden egyes évben négy jövedelmi kategóriába sorolhatjuk. Amennyiben *az adott gazdaság egy főre eső jövedelme nem éri el a globális átlag 50 százalékát, úgy az alacsony jövedelmi csoportba sorolható*. Amennyiben a *relatív jövedelmi szint 50-100% közé tehető, az ország az alsó-közép jövedelmi kategóriába helyezhető el*. A *100-200% közötti relatív fejlettségi szinttel bíró gazdaságok felső-közép jövedelműnek minősülnek*, míg a *200% fölötti szintű országok a legfejlettebb, azaz a felső jövedelmi csoport részét fogják képezni*. Azonban a tartós növekedési lassulások, illetve a jövedelmi csapda (MIT) fázisok beazonosításához további kritériumok szerinti vizsgálatra lesz szükség a lentebb kifejtett feltételrendszer segítségével.
- A közepes jövedelmi csoportba (tehát az alsó- és felső-közép kategóriába) tartozó országok vásárlóerő-paritáson

számított **egy főre eső GDP-je**, azaz relatív jövedelemszintje **legalább a világotlag felét és legfeljebb utóbbi kétszeresét érheti el.**

- **A lassulási időszakot megelőző 10 évben egy átlagosnál erőteljesebb növekedési fázis figyelhető meg** az adott ország esetében. Ezen felül megállapítható, hogy ugyanezen időszakban a gazdaság erős felzárkózási pályán mozog, legalább **az egy főre eső GDP legalább évente 3 százalékkal kell növekedjen** a 10 év átlagában számítva.

- **A felzárkózási periódust követő, legalább tíz évre elnyúló növekedési lassulás folyamán az egy főre eső éves GDP növekedési ráta zéróhoz közeli értéket vesz fel, mely 10 év átlagában maximum egy százalék évente.** Bizonyos esetekben enyhén negatív értékek is tapasztalhatóak.

- **A közepes jövedelmi csapda kialakulása legfeljebb a globális egy főre eső GDP 2,3-szorosának megfelelő relatív fejlettségi szint mellett merülhet fel.** Utóbbi nagyságrend Csehország vagy Észtország aktuális fejlettségi szintjének lenne megfeleltethető.

A disszertáció az alábbi tézisekre épül:

Tézis I: A felzárkózó gazdaságok növekedési tendenciái
(A disszertáció 5.1-5.2. alfejezetei)

Hipotézis 1: *A globális félperiféria országok (pl. BRICS-csoport, legfőképp Kína és India) kedvező endogén és exogén tényezők (földrajzi fekvés, magas nyersanyagellátottság, óriási felvevőpiac és kedvező demográfiai adottságok, követő jellegű technológiai fejlesztések,*

periodikusan növekvő, majd csökkenő versenyképesség) révén rendelkeznek azzal a potenciállal, hogy kitörjenek felzárkózó státuszukból szignifikánsan átrendezve ezáltal a világgazdasági centrum és periféria országok közti hatalmi erőviszonyokat.

Eredmény 1: *A hipotézis részlegesen elfogadásra került, mivel szűkebb megközelítésben (BRICS országcsoport) csak Kína és India esetében állapítható meg releváns felzárkózási tendencia. Ezt a két országot tartósan magas növekedési képesség jellemzi csupán néhány kisebb visszaesési fázis mellett. Köztudott, hogy Brazília napjainkban számos belső gazdasági-társadalmi problémával küzd, ezen felül pedig igen magas függőséggel rendelkezik a globális nyersanyag-piaci árakat tekintve. A csoporton belül az is megállapításra került, hogy Oroszország jelenlegi fejlődési modellje az 1. hipotézissel teljes mértékben szembeállítható, mivel a többi BRICS országhoz viszonyítva a legnagyobb mértékű energiahordozó és nyersanyagár-függést mutatja. Ezen felül pedig napjainkban igen súlyos belső korlátai is vannak az orosz gazdaság fejlődésének (többek között az évek óta húzódozó alacsony intenzitású konfliktus Ukrajnával, valamint ehhez kötődően az Európai Unió és az USA által bevezetett gazdasági szankciók hatásai). Köztudott továbbá, hogy az ország fejlődését a mindent átszövő korrupció is gátolja, Oroszország hosszú ideje igen kedvezőtlen besorolásokat kap a korrupciót kutató nemzetközi szervezetektől. Tágabb megközelítésben vizsgálódva (BRICS), a Dél-Afrikai Köztársaság 'outlier' tagját képezi az országcsoportnak, erre való tekintettel csak alkalmanként kerül említésre a disszertációban. A relatíve nagy belső piac és bizonyos nyersanyagokkal való magas ellátottság ellenére az ország*

gazdasági növekedése és eddigi fejlődési kapacitása jelentősen elmarad a többi 4 ország eredményeitől.

Tézis II: A közepes jövedelmi csapda jelensége (A disszertáció 4. fejezete)

Hipotézis 2: *Az integrált periféria gazdaságok (pl. KKE-i országok) a napjainkra már történelmi teherré avanszált aszimmetrikus interdependenciájuk (ide értve a külső finanszírozástól való óriási függést, a kisebb felvevőpiacot, alacsony nyersanyag-ellátottságot, az 1989 utáni rendszer-váltást megelőző jelentős gazdasági elmaradottság kumulálódását) következtében képtelenek a hosszú távú, centrumhoz való teljes felzárkózáshoz a globális kapitalizmus jelen viszonyai közepette.* Kisebb volumenű és legtöbbször hektikus fejlődésük pedig inkább speciális esetnek minősülő epizódok láncolata, amely csak bizonyos – kezdeti előnyökkel – bíró gazdaságokban érhető tetten.

Eredmény 2: *A hipotézis elfogadásra került,* mivel a KKE országcsoport egésze nem tudott jelentősebb mértékű konvergenciát elérni az EU fejlett centrum országaihoz képest az elmúlt 30 év távlatában. Ennek ellenére elmondható, hogy a térségen belül is akadtak igen figyelemre méltó fejlődési utak, mint például Csehország esete. Csehországot vizsgálva azonban arra a következtetésre juthatunk, hogy a hozzá hasonló, kiemelkedően sikeres KKE-i gazdaságok feltehetően bizonyos egyedi előnyöknek köszönhetően tudtak relatíve jobb teljesítményt elérni (mint például a Németországgal folytatott szoros gazdasági kapcsolatrendszer kiépítése és fenntartása). A skála másik végén pedig Magyarország

foglal helyet, amely a jelen gazdasági feltételrendszer formálta kapitalizmus abszolút régiós vesztesének tekinthető, mivel a csoporton belül a legmagasabb függőséggel rendelkezik. A szerző számításai alapján a magyar gazdaság az elmúlt közel 70 évben összesen kettő 'MIT' epizódot élt meg. Annak ellenére, hogy Lengyelország növekedési pályája is tartalmazott közepes jövedelmi csapda fázist, az utóbbi 1-2 évtizedben a lengyel gazdaság a magyarnál gyorsabb fejlődést produkál.

Tézis III: A BRICS országok és kelet-közép-európai gazdaságok konvergencia útja a közepes jövedelmi csapda tükrében (A disszertáció 5.2-5.3. alfejezetei)

Hipotézis 3: *A BRICS országok növekedési dinamikája szignifikáns korrelációt mutat a nyersanyagárak fluktuációjával, különösképpen a természeti erőforrások és bizonyos alacsony feldolgozottságú nyersanyagok esetében.*

Eredmény 3: *A hipotézis részlegesen került elfogadásra, miután a kutatás során a szerző kitért az ún. Kombinált Nyersanyagár Index elemzésére (IMF által publikált indikátor). Mint már fentebb is szerepelt, Oroszország bír a legnagyobb arányú függéssel a BRICS csoporton belül, India pedig az egyetlen olyan gazdaság, melynek növekedési pályája szinte függetlennek tekinthető a globális nyersanyagárak alakulásától. A kutatás egy másik, a vizsgált hipotézishez szorosan kapcsolódó eredménye, hogy igen szoros kapcsolat állapítható meg a BRICS országok által exportált nyersanyagok világpiaci árának alakulása, az exportszerkezet változása és ugyanezen országok GDP dinamikája között. Bizonyos szempontból Brazília és*

Oroszország esete már maga a következménye a 2008-as válságnak, a nyersanyagárak globális recessziót követő jelentős csökkenése megtörheti az ezen erőforrások exportjából korábban profitáló és jelentős gazdasági növekedést felmutató országok fejlődését. Az így fellépő elhúzódó stagnálási fázis egy adott ország magasabb jövedelmi csoportba való felzárkózását odázhhatja el, illetve a jelenség annak az előszele is egyben, hogy az új globális növekedési ciklus lassabban fog kibontakozni.

Hipotézis 4: *Az Európai Unióhoz való csatlakozás – a külföldi közvetlen tőkebeáramlás további ösztönzése révén – jelentősen hozzájárult a 2008-as válságot megelőző gyors gazdasági növekedéshez, illetve a krízist követő tartós növekedési lassulások kibontakozásához Kelet-Közép-Európában.*

Eredmény 4: *A hipotézis elfogadásra került, mivel utóbbi koherencia valóban szignifikánsnak tekinthető a szerző kutatásai nyomán, különösképpen a folyó fizetési mérleg, valamint az FDI beáramlás dinamikáját tekintve. A magasabb külső egyensúlytalanság, illetve a nagyobb mértékű külföldi közvetlen tőkebeáramlás magasabb GDP növekedést idéz elő, azonban a vizsgált országok nettó nemzetközi befektetői pozíciója szinte bizonyosan romlani fog ugyanazon időszakban. Ez pedig azt is jelenti, hogy ezen gazdaságok jóval kiszolgáltatottabbak, sérülékenyebbek a külső sokkhatásokkal szemben az EU fejlett országai képest. Ebből kifolyólag a külső forrásoktól erősen függő gazdaságok jóval súlyosabb recessziós periódusokat tapasztalnak meg egy-egy válság idején, továbbá a válságot követő helyreállítási periódus is elhúzódó lehet.*

Hipotézis 5: Szigorúan gazdasági keretek között vizsgálódva megállapítható, hogy *Magyarország jelentős divergenciát mutat a Visegrádi csoport többi tagjához viszonyítva a 2000-es évek közepe óta. Ezáltal az ország "különutas" fejlődési pályát jár be, amely további kétségeket támaszthat a gazdasági felzárkózás megvalósíthatósága tekintetében. Ezen felül, Jánossy trendvonal elméletét követő számítás alapján megállapítható, hogy Magyarországon, közel 100 éves időintervallumra vetítve az egy főre eső reál GDP átlagos éves növekedési rátája közelítőleg 1.8 százalék, amely alapján nagyon hosszú távon sem nem konvergáló, sem pedig divergáló tendencia nem állapítható meg a legfejlettebb európai országokhoz képest.*

Eredmény 5: *A hipotézis elfogadásra került. A szerző kutatásai során kiemelt figyelmet szentelt Magyarországnak fejlődési útjának és megállapította, hogy a magyar gazdaság egy főre jutó, vásárlóerő-paritáson számított GDP 2017-ben hazánkban volt a legalacsonyabb a V4 országcsoporton belül. A külföldi befektetőket vonzó képesség terén a második legrosszabb helyezést érte el ugyanezen összehasonlításban, továbbá a legutolsó helyezéssel rendelkezett az ún. WEF Globális Versenyképességi Rangsorban. Magyarország emellett igen aránytalan külkereskedelmi függési struktúrát mutat a legnagyobb kereskedelmi partnerével, Németországgal szemben a többi három Visegrádi országhoz képest.*

6. Konklúzió és kitekintés

Napjaink 21. századi világgazdaságában a társadalmi, politikai és legfőképp makrogazdasági átalakulás tendenciái egyre gyorsabb ütemben zajlanak. Ez legfőképpen a globalizáció fokozódása, a termelőeszközök és a vagyon növekvő koncentrációja, valamint az információáramlás világgazdasági régiókon átívelő egyre gyorsuló volta következtében áll elő. Ennek ellenére megfigyelhető, hogy bizonyos országcsoportok vagy országok jóval sérülékenyebbek, mint néhány évtizeddel ezelőtt lettek volna. Jelen kutatás legfőbb célja az volt, hogy komplex elemzést nyújtson a fenti sajátossággal rendelkező országok fejlődési útjáról, valamint hogy feltárja azon endogén és exogén, illetve általános és kevésbé tipikus tényezőket, melyek a tartós növekedési fázisokat, illetve a közepes jövedelmi csapdát idézhették elő.

A szerző legfőbb kutatási eredménye tehát egy alternatív fogalom és eszközrendszer kifejlesztése volt a 'MIT' periódusok beazonosítására, valamint az érintett országok gazdasági teljesítményének, a konvergencia modellezésére. A kutatás későbbi szakaszában világossá vált, hogy a leggyorsabban növekvő felzárkózó országok és a KKE-i gazdaságok közötti legfőbb különbség az, hogy a BRICS csoport – habár bizonyos mértékű függőség itt is mindenképp feltételezhető – jóval sikeresebbnek mondható a hosszú távú konvergenciát illetően az akár evidensnek is nevezhető olyan jellemvonások ismeretében, mint a nagy belső felvevőpiac vagy a magas természeti erőforrásokkal való ellátottság. Ennél azonban jóval fontosabb szempont, hogy ezen országok fejlődésében sosem zajlott le a KKE-i térségben végbement rendszerváltás, amely növekedést megakasztó és több évtizedig fennálló negatív hatások

láncolataként érvényesülő sokként jeleníthető meg. A kutatásban az is alátámasztásra került, hogy igen szignifikáns divergencia mutatható ki utóbbi, a KKE-i országcsoport egyes tagjai esetében. Különösképpen igaz ez Magyarországot vizsgálva, amely tehát napjainkban egyfajta átmeneti állapotba került a Visegrádi országok és a Balkáni Hármas gazdaságainak fejlődése tekintetében. A magyar gazdaság bizonyult az egyetlen olyan vizsgált országnak a régióon belül, amely az elmúlt néhány évtized során kettő 'MIT' eseményen ment keresztül. Számos endogén tényező révén a magyar gazdaság jelentős lassulást produkált az utóbbi 10-15 éven belül is, valamint egy sajátos, duális jellegű gazdasági szerkezet jött létre Magyarországon belül. A magyar gazdaságot jelenleg egy alapvetően erős, globális térben is versenyképes multi- és transznacionális háttérű szektor, valamint egy sérülékeny és igen gyenge teljesítményű hazai szektor alkotja. Miközben az országban jelenlévő külföldi nagyvállalatok szorosan integrálódnak a világgazdaságba, a hazai kis- és középvállalatok nem tudnak nemzetközileg versenyképesé válni, hiszen tőke (beleértve a humántőkét is) hiányában csak alacsony hozzáadott értékű, belföldi piacot célzó termelésre tudnak szakosodni. Mindez egyszerre eredményez alacsony bérszínvonalat és a magas FDI beáramlástól való konstans függést.

Mivel a felzárkózó gazdaságok fejlődése egyre több nemzetközi figyelmet kap napjainkban, jelen kutatás csak töredékét tehetné ki annak a bonyolult gazdasági, társadalmi és politikai eseményláncolatnak, melynek mindannyian szemtanúi lehetünk nap mint nap. A közepes jövedelem csapdája viszonylag új megközelítésnek minősül, számos egyéb aspektusát lenne érdemes vizsgálni a jövőben, mint például a 'MIT' jelenség által sújtott országok számára

előnyös kilábalási stratégiák felderítése. Mind a nemzetállamok kormányai, mind pedig a különböző nemzetközi szervezetek jóval több olyan gazdasági növekedést támogató és utóbbit fenntartó stratégiát kellene, hogy létrehozzanak, amelyek a világ kevésbé stabil régióinak nyújthatnának felzárkózási megoldást. Legalábbis, annak kísérletét, különösképpen a kelet-közép-európai országok egy csoportja – így Magyarország – részére is, amely az EU perifériáján óriási függőséggel küzd a globális kapitalizmus számára jelenleg kezelhetetlen externáliái közepette. A BRICS csoportot illetően pedig további kutatásokra lenne szükség annak felderítésére, hogy vajon a jövőbeli növekedési útjuk milyen tendenciákat mutathat, illetve milyen hatással járna a világ többi régiójára egy esetleges jelentős lassulás. Végezetül pedig hozzá kell tenni, hogy a fenti potenciális elemzések legnagyobb akadálya a megbízható adatok hiánya egyes országok esetében, amely igen komoly gátját képezheti a pontosabb előrejelzések véghezvitelének.

7. A kutatási téma szemszögéből releváns publikációk

[1] Artner, A., Sőreg, Á. P., Sőreg, K. (2019): Bérfelzárkózás Magyarországon: hipotézis vagy jól működő stratégia? *MUNKAÜGYI SZEMLE ONLINE*, 62(5), pp. 2-16.

[2] Artner, A. – Sőreg, K. (2018): Worrying labour market tendencies in the European Union. *Romanian Journal of European Affairs*, 18(1), pp. 71-92.

[3] Sőreg, K. (2019a): Patterns of Economic Growth In Dependent Market Economies: The Case of Central Eastern Europe. In: Cermakova, K. - Mozayeni, S. - Hromada, E. (Eds): Proceedings of the 11th Economics & Finance Conference, Rome, International Institute of Social and Economic Sciences, pp. 193-213.

[4] Sőreg, K. (2019b): Növekedési lassulások és a függő piaczgazdaságok elmélete Kelet-Közép-Európa esetében – Magyarország gazdasági növekedése a Visegrádi Csoport fejlődési útja fényében. *Külügyi Műhely*, 1(1), pp. 20-43.

[5] Sőreg, K. (2018a): Long-Term Growth Dynamics of Emerging Economies in Light of Jánossy's Trendline Theory. *PEOPLE: International Journal of Social Sciences* 4:1, pp. 571-590.

[6] Sőreg, K. (2018b): Post-Crisis Growth and Development Slowdown of Central Eastern European Countries from the Middle-Income Trap Perspective. *World Journal of Applied Economics*, 4:1 pp. 1-20.

[7] Sőreg, K. (2018c): Magyarország gazdasági növekedése a Visegrádi Csoport fejlődésének kontextusában. In: Garai, N. (ed.): The Visegrad Group Facing New Challenges. Institute for Foreign Affairs and Trade, pp. 55-50.

[8] Sőreg, K. (2018d): Multipoláris válság az Európai Unióban: integrációs vagy kapitalista krízis? *ESZMELET*, 117, pp. 189-193.

[9] Sőreg, K. (2018e): A kelet-közép-európai régió növekedési tendenciái és potenciális jövedelmi csapdái 1996 és 2016 között.

In: Káposzta, József (ed.) Közgazdász Doktoranduszok és Kutatók IV. Téli Konferenciája Konferenciakötet, pp. 83-90.

[10] Sőreg, K. (2017a): Persistent Growth Slowdowns in Fast-Growing Middle-Income Economies. *ACTA OECONOMICA*, Vol. 67, pp. 97-111.

[11] Sőreg, K. (2017b): Theoretical Approaches of Income Traps. In: Ing, Martin Kiaba; Ing., Simona Šályová; Ing., Zuzana Huliaková (eds.) *Scientia Iuventa 2017: Proceedings from international conference of PhD students*, pp. 401-411.

[12] Sőreg, K. (2016a): A magyar háztartások jövedelmi helyzete és fogyasztási szokásai a 2008-as gazdasági válságot követő években. *PRO PUBLICO BONO: Magyar Közigazgatás; A Nemzeti Közszolgálati Egyetem közigazgatás-tudományi szakmai folyóirata*: 2016/1 pp. 138-151.

[13] Sőreg, K. (2016b): The Impact of Human Capital, Income Level and Migration on Economic Growth in the Case of the European Union. In: Saba, Senses-Ozyurt; Sándor, Klein; Zsolt, Nemeskéri (eds.) *Educating for Democratic Governance and Global Citizenship San Diego (CA), United States of America: World Council for Curriculum and Instruction*, (2016) pp. 412-418.

[14] Sőreg, K. (2016c): A közepes jövedelmi csapda, mint a hosszú távú gazdasági felzárkózás korlátja. n: Balogh, Jeremiás Máté; Poreisz, Veronika; Schaub, Anita; Tóbi, István (eds.) *Közgazdász Kutatók és Doktoranduszok III. Téli Konferenciája: Tanulmánykötet*, Budapest, Hungary: *Doktoranduszok Országos Szövetsége, Közgazdaság-tudományi Osztály*, (2016) pp. 92-99.

[15] Sőreg, K. – Sőreg, Á. P. (2016d): A humántőke minőségének gazdasági növekedésre gyakorolt hatásai az Európai Unióban. In: Haffner, Tamás; Kis Kelemen, Bence; Kovács, Áron (eds.) *Fiatalk Euróában konferencia 2015: Tanulmánykötet: II. Fiatalk Euróában konferencia*. Pécs, 13-14 November 2015. Pécs, Hungary: *Sopianae Kulturális Egyesület*, (2016) pp. 309-324.

[16] Sőreg, K. (2015a): A közepes jövedelem csapdája fejlődés-gazdaságtani megközelítésből. In: Gulyás, Éva; Maróti, Dávid; Máthé, Réka Zsuzsánna; Somogyi, Renáta; Sőreg, Krisztina; Szinay, Ildikó (eds.) Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola 2014/15-ös Kutatói Fórumának tanulmánykötete, Budapest, Hungary: Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Közigazgatás-tudományi Kar, (2015) pp. 221-239.

[17] Sőreg, K. (2015b): A szabadpiaci mechanizmusok és állami intervenciók összehasonlító elemzése a BRIC-országok példáján keresztül. In: Keresztes, Gábor (eds.) Tavaszi Szél 2015, Hungary: Doktoranduszok Országos Szövetsége, EKF Líceum Kiadó, (2015) pp. 537-558.